

”Er jeg en forfulgt kristen, eller sier andre at jeg er det?” Om kristnes selvforståelse som forfulgt i land med reduisert trosfrihet

JON-GEIR DITTMANN

Innledning

Religiøs forfølgelse må sies å være en av vår tids største utfordringer. Det velrenommerte PEW-instituttet i USA har dokumentert at i 2010 levde så mange som nær 75 % av jordens befolkning med sterke restriksjoner på religionsfriheten, og at disse restriksjonene i første rekke rammer religiøse minoritetsgrupper¹. Det sier noe om sakens alvor at det norske utenriksdepartementet nylig oppnevnte en egen minoritetsdiplomat som skal ha hovedfokus på religiøse minoriteters situasjon². For kirken og teologien er den omfattende forfølgelsen av kristne i mange land noe som stadig påkaller vår oppmerksomhet og som vi vanskelig kan slå oss til ro med³.

Forfølgelse av kristne kan ikke sies å være et prioritert forskingsfelt, men det er likevel skrevet en god del teologisk litteratur om temaet. Ikke minst innenfor den internasjonale evangelikale allianse (World Evangelical Alliance) får dette temaet mye oppmerksomhet⁴. Typisk for denne litteraturen er at den i

hovedsak er skrevet av vestlige teologer som et ledd i arbeidet med å bevisstgjøre kristenheten på den lidende og forfulgte kirke. Så vidt jeg kan se er det gjort lite forskning med utgangspunkt i hvordan forfulgte kristne i de mest aktuelle landene selv opplever og reflekterer rundt sin situasjon som forfulgt eller som del av en forfulgt kirke. Det er selvsagt flere grunner til dette, bl.a at forfulgte kirker ofte ikke selv kan heve sin stemme og fritt publisere artikler og bøker – nettopp fordi ytringsfriheten deres er kneblet. De er avhengige av at noen i frie land taler deres sak.

I mitt arbeid i Stefanusalliansen har jeg observert at det kan være en betydelig avstand mellom hvordan kristne i land med restriksjoner på trosfriheten omtaler sin egen situasjon og hvordan de omtales av kristne i vestlige land. Blant annet gjelder det begrepet "forfølgelse" og hva det innebærer å være forfulgt. Ofte bruker vi "forfulgte kristne" eller "de forfulgte" uten nærmere presisering eller nyansering. Min egen organisasjon, Stefanusalliansen, har typisk "sammen for de forfulgte" som organisasjonens motto. Det er ikke feil å snakke om forfulgte kristne som en reell gruppe mennesker på tvers av land og kulturer, men fordi situasjonen er så sammensatt fra land til land og sted til sted, er faren for forenkling og banalisering stor.

Min erfaring er at mange som omtales som "forfulgte kristne" ikke er bekvem med å bli rubrisert som det, og for disse kan en slik merkelapp ødelegge mer enn hjelpe. Andre igjen lider under tøff forfølgelse, men blir oversett og glemt, fordi de er få og er isolert fra omverden, eller de bor i et land som ikke slår ut på noen måling over forfølgelse⁵. Vi trenger mer kunnskap for å kunne utvikle en mer presis og nyansert språkbruk. En stasjon på veien dit er å komme mer på innsiden av hvordan noen av dem selv reflekterer rundt disse spørsmålene.

En intervjuundersøkelse om "forfølgelse"

Utgangspunktet for den undersøkelsen jeg omtaler i denne artikkelen er at jeg ville lære noe mer om hvordan kristne som lever med restriksjoner på trosfriheten reflekterer rundt begrepet "religiøs forfølgelse" eller "forfølgelse på grunn av troen"⁶. At mange kristne i land som Iran, Saudi Arabia, Nord-Korea og Kina opplever å bli forfulgt og forstår seg selv som forfulgte

kristne, er hevet over tvil. I disse landene er trosfriheten sterkt begrenset, og kristne må tåle omfattende forfølgelse, særlig dersom de velger å stå åpent fram med sin tro. Jeg har i denne artikkelen valgt ikke å fokusere på kristne i disse mer eller mindre totalitære statene. Det ville kreve mer tid og innebære en større sikkerhetsrisiko for de impliserte enn jeg denne gangen hadde anledning til å ta høyde for. Mitt fokus har vært kristne i noen land der forholdene for kristne avgjort er vanskelige, men noe lettere enn i de nevnte landene. Dette mener jeg også er interessant fordi jeg har observert at for kristne i slike land er det ikke like opplagt å bruke ordet forfølgelse/forfulgt kristen for å beskrive sin egen situasjon.

For å kartlegge dette har jeg gjennomført en intervjuundersøkelse med 19 kristne i Egypt, Tyrkia og Kirgisistan⁷. På denne måten får jeg kartlagt holdningene de har, og ved å stille de samme spørsmålene i ulike land og kontekster blir det mulig å sammenligne. Blant spørsmålene jeg stilte var:

- Hva forbinder du med begrepet ”religiøs forfølgelse”?
- Forstår du deg selv som forfulgt?
- Tenker du at forfølgelse også rommer fenomener som diskriminering, trakassering, utstøtelse og fiendtlige holdninger?
- Hva bør man gjøre når forfølgelse rammer? Skal man protestere eller gå stille i dørene?
- Hvilke konsekvenser mener du forfølgelsen har hatt/har for kirken du tilhører?

Jeg stilte også andre spørsmål som det ikke vil være plass til å gjengi i denne artikkelen.

For å få fram hvordan de tenker, vil jeg i det følgende gjengi og sitere fra det de forteller. Underveis vil jeg reflektere over hvordan de forstår ”forfølgelse” både teoretisk og praktisk.

Definisjon av ”religiøs forfølgelse”

Ordet forfølgelse er norsk oversettelse av det tyske ”verfolgung”. Det engelske ordet ”persecution” kommer fra latin ”persequor” og betyr å følge tett og vedvarende med fiendtlig eller ond hensikt. På engelsk brukes ”persecution” særlig om religi-

øs forfølgelse. I Det nye testamente brukes oftest "diåå"¸, mens "thlipsis" går mer i retning av å undertrykke eller hjem-søke, påføre lidelse⁹. Begge ordene inneholder en sterk grad av vold, fiendtlighet eller trusler forbundet med dette.

Det finnes ingen enhetlig allment godkjent definisjon av begrepet religiøs forfølgelse verken juridisk eller teologisk¹⁰. En definisjon lansert av Charles Tieszen¹¹ er "*en hvilken som helst urettmessig handling med varierende grad av fiendtlighet og styrke som rammer en eller flere personer hovedsaklig på grunn av deres religiøse (les: kristne) tro og som fører til ulik grad av skade sett fra offerets perspektiv*" (min oversettelse). Jeg skriver "hovedsaklig" fordi det ofte er andre elementer som klinger med når kristne blir forfulgt, slik som etnisk og sosial tilhørighet, politisk ståsted etc.

Et omstridt spørsmål når man skal definere og avgrense "religiøs forfølgelse" handler om graden av vold og press som utøves. Det finnes ingen enhetlig, allment godkjent definisjon av forfølgelse, og de ulike FN-konvensjonene har fokus på å beskytte individenes religiøse rettigheter og frihet mot statlig inngripen og tvang¹². § 33 i FNs flyktningkonvensjon av 1951 nevner riktignok at *trussel mot liv og frihet og andre alvorlige angrep på grunn av rase, nasjonalitet, politisk syn og religion alltid vil være forfølgelse*¹³. Dersom det f.eks dreier seg om diskriminering på grunn av tro, kan man i følge denne tankegangen ikke uten videre bruke begrepet "religiøs forfølgelse". Sted, tid og graden av reell fare vil avgjøre. Det er bl.a dette som gjør at det kan være vanskelig for mange som opplever seg forfulgt å få flyktningstatus på religiøst grunnlag. I Norge kjenner vi til at mange som mener seg å være forfulgt på grunn av sin kristne tro i land som Iran og Afghanistan, nektes asyl.

Charles Tieszen argumenterer for at det må være den som blir forfulgt som selv må få definere om det som skjer oppleves som forfølgelse eller ikke¹⁴. Selv om jeg deler hans anliggende, er problemet at forfølgelsesbegrepet da kan bli utvannet og ganske subjektivt. For å sette det på spissen: Skal fenomener som sporadisk erting og tilfeldige slengbemerkinger myntet på ens tro også uten videre kalles religiøs forfølgelse? Betyr ikke det i så fall at de fleste kristne som lever i trygge demokratier med full trosfrihet også kan kalles forfulgt? Jeg vil like-

vel fastholde at det er en reell forskjell på den grad av trakassering vestlige kristne kan møte og den tydelige og voldspregede forfølgelse som rammer kristne i andre land. Disse mangler ikke minst den rettslige beskyttelse som vi i Vesten nyter godt av. I tillegg kan det være klokt å skille mellom en allmenn forståelse av hva som rent objektivt kvalifiserer for å bruke ordet forfølgelse og en mer spesifikk teologisk forståelse der forfølgelsen man opplever tolkes som del av den kristnes kår i verden .

Jeg synes likevel Tieszens definisjon over har mye for seg. Selv om vi mennesker er forskjellige, tror jeg vi alle kjenner det når vår frihet til å tro frarøves oss eller sterkt begrenses. Selv om ikke fysisk vold er innen rekkevidde, så kan psykisk vold og trusler være vel så rammende og skadelig. Det må være resultatet av handlingene og opplevelsen av disse som er avgjørende, og ikke intensjonen hos den eller de som iverksetter forfølgelsen.

Hva forbinder du med ordet ”forfølgelse” og hvilke situasjoner ser du for deg?

Bakteppet for mitt første spørsmål var en påminnelse om at både Jesus og apostlene ble forfulgt, og Bibelens ord om at vi som kristne må regne med å bli forfulgt¹⁶. Jeg spør så: *Hva forbinder du med ordet religiøs forfølgelse i dag? Hvilke situasjoner ser du for deg når du hører det ordet? Og: Opplever du deg selv som forfulgt?* For bedre å forstå konteksten informantene mine lever i, og dermed også svarene de avgir, forklarer jeg litt om landet og den religiøse demografien underveis.

Egypt

Intervjuobjektene som tilhører den koptisk-ortodokse kirken i Egypt viser ofte til at de ikke har de samme rettigheter som den muslimske flertallsbefolkningen, at de blir diskriminert og trakkassert til tross for at de har et nesten 2000-årig nærvær i landet¹⁷.

En mannlig lærer mener han hindres i å gjøre en karriere i skolen fordi han er kristen. Han har av den grunn ikke mulighet til f.eks å ta en doktorgrad eller å bli professor i Egypt. Han har selv bodd og arbeidet noen år i et land i Europa og har sett

hva like rettigheter kan bety. Han opplever seg sterkt diskriminert, men mener ordet "forfulgt" ikke er dekkende for hans situasjon. Som lærer tilhører han en slags middelklasse, og disse rammes ikke like hardt som de mer fattige folkene i landsbyene.

Det varierer noe om de egyptiske informantene føler seg personlig forfulgt. De som opplever seg forfulgt er særlig de som bor i en av landsbyene i det øvre Egypt der forholdet mellom den muslimske og kristne befolkningen ofte er ganske spent. De viser til en rekke episoder der de har blitt trakassert eller åpenbart diskriminert.

Kopterne signaliserer ofte tydelig sin kristne identitet ved hjelp av symboler. Mange av kvinnene bærer for eksempel et kors rundt halsen. De har opplevd at korset har blitt revet av og tråkket på. En ung kvinne forteller at hun som elev på folkeskolen ble tvunget til å resitere høyt fra Koranen foran klassen selv om hun ba om å lese en annen tekst. Da hun nektet, ble hun fysisk avstraffet.

En kvinne som bor i Kairo forteller om hvordan hun systematisk blir trakassert på offentlige kontorer. Mens de som tilhører flertallsbefolkningen får ordnet sine ærender raskt og greit, må hun som kristen gå i skytteltrafikk mellom en rekke kontorer der personalet gjør livet surt for henne. Hun opplever at dette er helt bevisst diskriminering og at grunnen er at hun signaliserer at hun ikke er muslim fordi hun ikke bærer slør, eller positivt at hun bærer et kors. En annen informant uttrykker at den voldsomme støyen fra flere minareter samtidig rundt hennes kirke oppleves som en maktdemonstrasjon, og dermed en form for forfølgelse.

En koptisk-ortodoks prest i en landsby i øvre Egypt sier han daglig må tåle hån fra skolebarn i gatene. De gir ham et tegn som signaliserer "spedalsk". Også når han forsøker å bygge bro over til flertallsbefolkningen ved å ta med muslimske barn til skolen i bilen sin, blir han minnet om at han er en annenklasses borger. Barna nekter å sitte ved siden av sønnen hans i bilen fordi han er kristen.

Et tydelig trekk ved mine egyptiske informanter er at de ikke tillegger sin egen situasjon så sterk vekt. En setning som gikk igjen var: – Jeg føler meg ikke personlig forfulgt, men kirken

min er forfulgt, og jeg er en del av denne kirken. En av informantene sa det slik:

Vi som er kristne i Egypt er som én kropp. Hvis det skjer noe med andre kristne, angår det meg personlig. Jeg trenger ikke være en av dem som mistet en av sine i angrepet på kirken i Alexandria 1.januar 2011 for å kjenne meg forfulgt. Siden noe så grusomt hendte der, kan det hende i andre kirker også. Jeg trenger heller ikke være en av dem som har blitt presset til å flytte ut av en av landsbyene i øvre Egypt for å kjenne meg forfulgt.

For de kopterne jeg snakket med er forfølgelsen nesten som en slags livsopplevelse, en skjebne som man ikke kommer utenom fordi man er del av et folkefellesskap der forfølgelsen har vært, og fortsatt er, et kjennetegn ved dem som folkegruppe. Selv om den direkte volden kun skjer sporadisk, er trusselen om vold der hele tiden. I det nye Egypt frykter mange koptere for framtida og stoler ikke på den nyvalgte presidentens ord om en spesiell beskyttelse for dem. Den koptiske tidsregningen understreker martyrenes posisjon, den kalles "martyrenes tidsalder" og begynner i år 284 etter vår tidsregning, året da kristenforfølgeren Diokletian ble romersk keiser. Hensikten var å hedre alle som hadde lidd martyrdøden under romerne. Forfølgelsen har fulgt kopterne som et kjennetegn, og gjør det fortsatt.

Tyrkia

Går vi så til Tyrkia og spør informantene der om hva de legger i ordet "forfølgelse", så ser vi at det er andre situasjoner de ser for seg og frykter.

Forfølgelse er for meg å bli avvist og isolert fra omgivelsene mine, særlig min egen familie, sier en ung tyrkisk pastor, selv konvertitt fra islam.

I motsetning til de koptisk-ortodokse i Egypt har ikke protestantiske kristne noen historiske røtter i Tyrkia. Det var først rundt 1980 at de første protestantiske tyrkerne dukket opp. I dag utgjør de i underkant av 4000 personer i en befolkning på

over 70 millioner¹⁸. De aller fleste av disse har konvertert fra islam. Fram til for ca. 15 år siden opplevde de få menighetene, som da stort sett var små husmenigheter, stadige husransaker og arrestasjoner fra politiet. Dette skjedde særlig hvis de kristne opptrådte utadrettet ved å evangelisere på gata og dele ut traktater og invitasjoner til møter. Arrestasjonene er det stort sett slutt på, og politiet tilbyr nå flere steder beskyttelse for menighetene mot sporadiske voldelige angrep særlig fra rabiante nasjonalister. Et hovedproblem i Tyrkia er den sterke mistenksomheten som spesielt protestantiske kristne blir møtt med i befolkningen, en holdning både myndigheter og media har nøret opp under. Drapet på tre protestantiske misjonærer i byen Malatia i 2007 sendte sjokkbølger inn i de små kristne menighetene, men hele Tyrkia ble rystet av denne bestialiteten¹⁹. En av informantene, en ung pastor, sier det slik:

Når du forteller vanlige folk at du er kristen, tror de at du er hjernevasket person, at du ikke er glad i fedrelandet ditt, at du forsøker å splitte landet, hjernevaske oss tyrkere og forandre kulturen vår. Å være kristen blir sett på som minst like ille som å være terrorist. Slik betrakter de meg som kristen.

Det sier seg selv at slike holdninger, selv om de "bare" skulle befinne seg inne i hodene på folk, fort kan føre til forfølgelse fra enkeltpersoner som ser det som en religiøs og nasjonal plikt å fjerne den "kreftsvulsten" som de kristne i manges øyne er. Pastoren sier videre:

Folk angriper oss fordi de tror på disse løgnene om oss. Frukten av all denne hatpropagandaen fører til utstøtelse og vold.

Selv har denne pastoren vært arrestert to ganger og har opplevd voldelige angrep fra enkeltpersoner og gjenger ved flere anledninger. I 2008 var han drapsmål for en mann som ved en tilfældighet ble oppdaget med et drapsvåpen i veska da han hevdet han skulle snakke med pastoren om åndelige spørsmål. Pastoren understreker at situasjonen de siste årene har roet seg en god del.

For de fleste tyrkiske kristne er ikke situasjonen så dramatisk. Det er menighetens ledere som ofte har det vanskeligst. De fleste forbinder ordet forfølgelse mest med å bli frosset ut av familier, venner og naboer. De aller fleste som skifter tro blir utstøtt, særlig hvis familiene er religiøst aktive muslimer. Det å bli utstøtt kan være meget tøft. I Tyrkia står skam-kulturen fortsatt sterkt. Foreldre og søsken vil ikke lenger vite av deg, du har kastet skam over familien, du forbyr å ta kontakt, og du mister det sikkerhetsnettet og den tryggheten som en familie representerer og som er så viktig i et samfunn som det tyrkiske.

En kvinnelig informant opplevde at nesten alle i hennes familie ble kristne omtrent samtidig. Hun sier:

Jeg ville kjent meg forfulgt hvis jeg ble stående alene i familien min som kristen. Å bli utstøtt fra foreldre er vondt nok, men hvis også min mann og barn hadde snudd ryggen til meg av den grunn – det vet jeg ikke om jeg hadde klart.

I Tyrkia kjenner mange på frykt for at det kan skje dem eller deres nærmeste noe vondt. Denne frykten er ikke ubegrunnet. Det skjer stadig voldelige angrep mot kristne i Tyrkia. En prest jeg kjenner måtte ha politibeskyttelse døgnet rundt i et helt år fordi han mottok drapstrusler. En av de kvinnelige informantene sier:

Fordi vi ikke ble født som kristne her i landet, spør vi stadig oss selv: Hvem er det trygt å dele troen vår med? Jeg har det med meg i bakhodet hele tiden: Kan de komme til å gjøre noe vondt mot mine barn eller hjemmet mitt? Jeg kjenner en stadig frykt inne i meg.

I Tyrkia har alle voksne borgere et ID-kort med en rubrikk for religiøs tilhørighet. Den samme kvinnelige informanten forteller at til tross for at hun har vært kristen i mange år, har hun ennå ikke tatt skrittet med å endre sin religiøse tilhørighet i ID-kortet. Det handler i første rekke om hennes to tenårings sønner. Dersom det står "kristen" i deres ID-kort, frykter hun at de vil få store problemer når de skal avtjene verneplikten. De vil

helt sikkert oppleve mobbing, men de kan også oppleve langt verre ting, forteller hun og viser til andres erfaring. Hun tror det vil være klokt å vente med dette.

Det samme ID-kortet gjør det mye vanskeligere for kristne å gjøre karriere i arbeidslivet. Dersom en potensiell arbeidsgiver oppdager at søkeren er kristen, er sjansen stor for at det blir avslag.

På samme måte som i Egypt, er det ganske stor forskjell fra landsbygda til de større byene. På landsbygda er den sosiale kontrollen sterkere og forholdene mer gjennomsiktede. Det gjør det vanskeligere å leve som kristen her. I storbyene er det mulig å skjule seg i vrimmelen, og folk er ikke så opptatt av hva naboen tror på.

Kirgisistan

Dette sentralasiatiske landet var fram til 1990 en del av Sovjetunionen, og ble en selvstendig nasjon først etter Sovjetunionens oppløsning samme år. Islam ble den dominerende religionen først fra 1600-tallet av. Det kirgisiske nomadefolket har forsøkt å hevde en stor grad av selvstendighet og uavhengighet i forhold til herskende makter som Sovjet-kommunismen. Islam har heller aldri fått det samme solide fotfeste her som f.eks i nabo-republikken Usbekistan. Den russiske minoritetsbefolkningen er i stor grad russisk-ortodokse kristne²⁰, men myndighetene blander seg i liten grad inn i deres religiøse liv.

Mine informanter er alle protestantiske kristne, en frukt av protestantisk misjonsvirksomhet som startet i perestrojka-tiden midt på 1980-tallet og som etter hvert rettet seg mot den kirgisk-etniske folkegruppen. Det var russiske og tyske baptister som da begynte å evangelisere noen kirgisere. De som kom til tro ble innlemmet i deres russisktalende menigheter. Etter hvert løsrev mange kirgisere seg og dannet egne kirgisktalende menigheter.

Myndighetene forbyr utenlandsk misjonsvirksomhet og såkalt proselyttvirksomhet. Under den forrige presidenten, Kurmanbek Bakiev, ble en ny religionslov innført (2008) med klare restriksjoner på den religiøse utfoldelsen²¹. Myndighetene slår av og til ned på uregistrert virksomhet, men stort sett får protestantiske menigheter være i fred. Det er i lokalmiljøet kristne merker problemer.

Noen av mine informanter er helt klare på at de opplever seg forfulgt på grunn av sin tro, men bare i liten grad fra myndighetene. På samme måte som i Tyrkia er det familiene, slekten og noen ganger naboer som står bak den forfølgelsen de opplever. En pastor i en landsby forteller:

Jeg blir forfulgt fordi jeg deler evangeliet med familie og naboer. Hadde jeg beholdt troen helt for meg selv, ville de latt meg være i fred, men jeg synes det er så viktig å dele evangeliet fordi jeg ser hvordan det forandrer folks liv.

En annen pastor som gjør tjeneste i en menighet i hovedstaden Bishkek sier:

Jeg ble forfulgt av familien da jeg kom til tro for mange år siden, men i dag blir jeg ikke forfulgt. Her i storbyen får vi være i fred, men hvis jeg hadde banket på dører i nabolaget, ville det blitt bråk også her. Likevel er det i landsbyene at kristne blir forfulgt nå, ikke her i storbyen.

Her som i Tyrkia må de som blir kristne regne med å bli utstøtt av familien. Mange kirgisere vet ikke forskjellen på russisk-ortodoks og protestantisk kristendom, og kristendom blir gjerne forbundet med den russiske befolkningsgruppen. "Du har solgt deg til russernes Gud" er en anklage som ofte går igjen. Russerne har vært herrefolket som kirgiserne i store deler av historien har måttet underordne seg. Å "selge seg til russernes Gud" er å anse for et svik mot den kirgisiske kulturen som de kjemper så hardt for å bevare.

Utstøtelsesmekanismer fra lokalmiljøet slår inn når kirgisiske kristne på landsbygda skal begrave sine døde. Fordi de er kristne, blir de av den lokale imam nektet å gravlegge de døde på landsbyens gravplass, men tvinges i stedet til å gravlegge på et ensomt sted langt unna. Dette oppleves særdeles vondt og ydmykende. Myndighetene gir dem ingen støtte.

En ung mann på 28 år opplevde å bli slått hardt og brutalt da han som 14 åring fortalte hjemme at han var blitt en kristen. Også skolelæreren slo ham for å få han på andre tanker. Han har vært mange ganger nær ved å gi opp troen. Nylig ble han kastet ut av en begravelse fordi han er kristen. Han sier:

De fleste vet ikke hva sann kristendom handler om. De har liten utdannelse og er ikke vant til å tenke selv. De svelger rått det de får høre i moskeen. Jeg opplever at troen vår møter økt motstand her i Kirgisistan.

En observasjon er at det kan virke som om kristne kvinner unngår de sterke konfrontasjonene som idealistiske kristne menn ofte havner i. En kvinne fortalte meg at de var nær ved å bli drept av en mobb i nabolaget i forbindelse med id-feiringen.

Etter dette måtte de tenke gjennom hvordan de skulle forholde seg til naboene. Deres pastor mente de ikke skulle bruke så mange ord når de skulle vitne om sin tro. "Dere må vise Kristus gjennom livet deres", var rådet han gav. Hun følte at dette var et godt råd, og at det ble enklere når man kunne snakke om alminnelige ting. Etter lang tid klarte de å bygge opp tilliten i nabolaget.

Også noen av kvinnene jeg intervjuet i Tyrkia hadde en mykere tilnærming til motstanden de opplevde. En tyrkisk kvinne laget selv enkle små gaver som et tegn på Guds omsorg og kjærlighet og som hun hadde med når hun besøkte naboer. Traktater og bibler fikk vente til tilliten var blitt bygget opp. Jeg fikk inntrykk av at mennene ofte bruker en mer direkte og konfronterende linje og av den grunn også opplever tøffere motreaksjoner.

Vi ser at informantene kan legge mye ulikt i ordet forfølgelse, og at forståelsen av ordet i stor grad er basert på egne erfaringer.

Hvilke typer fiendtlig atferd mener du bør kalles forfølgelse?

Informantene ble først presentert for ulike kategorier av forfølgelsesatferd. Etter hver kategori ble de spurt om de var enige eller uenige i at slik atferd rettet mot kristne på grunn av deres tro kunne/burde karakteriseres som forfølgelse. Hvem som sto bak atferden og motivet som lå bak, ble ikke spesifisert. Atferdskategoriene varierte fra systematisk vold og tortur, via psykisk vold og diskriminering til mobbing og latterliggjøring. Deretter ble de spurt om hva av den atferden de selv hadde erfart.

Det er oppsiktsvekkende at de fleste av informantene i alle tre land mener at alle ledd i rekken av fiendtlig atferd kan karakteriseres som forfølgelse. De skiller ikke mellom de mer alvorlige angrepene og de mildere formene. Alt er eksempler på hvordan kristne blir forfulgt. En kirgiskisk kvinne sier:

Hovedsaken er at vi ikke blir tålt fordi vi er kristne. Vi har lært oss til å leve med alle de ulike metodene de bruker for å ramme oss.

Unntaket er Egypt hvor to av mine seks informanter sier at det å bli mobbet, latterliggjort og møtt med hatefullt språk på grunn av troen, ikke kan kalles religiøs forfølgelse. De mener at dette er kulturelt betinget og at slikt like gjerne kan oppleves av flertallsbefolkningen som av dem. Noen påpekte også at fenomener som mobbing og hatefullt språk mer er å anse som lidelse (suffering) som alle mennesker mer eller mindre opplever²². En av dem sier: - Jeg synes det er litt for hardt å si at mobbing og latterliggjøring er forfølgelse. Folk kan gjøre slikt pga min tro, men ikke med noen intensjon om å forfølge meg. Det er heller et uttrykk for at de har vanskelig for å akseptere oss koptere.

På spørsmålet om de selv opplevde seg som forfulgt, svarte noen et ubetinget ja, men mange nølte med svaret. Noen hadde vært forfulgt, men var det ikke lenger nå. Andre opplevde sporadiske hendelser, men mente det ikke var nok til å kalles forfølgelse. Jeg fikk også inntrykk av at det å bruke betegnelsen "forfulgt kristen" på seg selv satt langt inne for mange. De følte seg på en måte ikke verdige til å tilhøre en kategori av kristne som de tenkte måtte være forbeholdt personer som hadde opplevd mye verre ting enn dem.

Mitt inntrykk er at de fleste opplever forfølgelse som en helhet av maktutøvelse og undertrykkende holdninger, og ikke som separate handlinger der noe er innenfor og noe utenfor. Dette igjen henger sammen med hva de selv har opplevd eller kjenner til. Mange har ikke personlig opplevd for eksempel psykisk terror eller fengsling på grunn av troen, men de kjenner godt til andre i den nære omkrets som har opplevd slikt. Det gjør at de har en kollektiv referanseramme i kirkefelleskapet og at de kjenner igjen forfølgelsens indre dynamikk.

Ingen av informantene mine ville hevde at man kun kan snakke om forfølgelse når den skjer systematisk og over lang tid og inneholder et element av vold i seg. De mente at også tilfeldig trakassering og enkeltstående hendelser som rammet kristne på grunn av troen kan være eksempler på forfølgelse som rammer når man minst venter det. – Det kan når som helst skje med meg også, sa flere. Konteksten avgjør.

Presentert for det faktum at kristne i vestlige land der trosfriheten står sterkt også kunne se på seg selv som forfulgt²³, var svaret oftest at det hadde de ikke problemer med å forstå. Forfølgelse var noe Jesus hadde forberedt alle kristne på, og som ikke kjente noen landegrenser, var det flere som sa. Likevel mente de fleste at det ikke var så lett å sammenligne det å leve åpent med sin tro i deres land og i mitt land, Norge. – Dere har mye mer frihet enn oss, sa de. For egen del vil jeg tilføye at retten til fritt å utøve troen i det offentlige rom er og blir en viktig del av religionsfriheten slik den er definert av FN, og at nettopp denne retten i stor grad er fratatt disse.

Jeg observerte videre at forfølgelsen blir tolket som noe mer enn ulike former for urett og angrep utenfra. Den blir noe Gud kan bruke for å fremme sitt rike. Det var interessant å se hvor viktig det var for mange å gi forfølgelsen en teologisk mening, og hvordan de tolket den ved hjelp av Bibelens persongalleri og begrepsverden. Den dypere meningen de fant virket avgjørende for at mange kunne orke å stå i all denne motgangen.

Det er også en tydelig frykt for at forfølgelse man tidligere har opplevd kan dukke opp igjen. En tyrkisk pastor sier:

Selv om jeg ikke lenger opplever forfølgelse daglig, så kaller jeg meg likevel en forfulgt kristen. Det er fordi det som skjedde meg før kan komme til å hende igjen. Andre i menigheten opplever forfølgelse også i dag. Trusselen om at det kan dukke opp igjen er der hele tiden.

Jeg finner en klar sammenheng mellom hva informantene forstår med begrepet "religiøs forfølgelse" og deres egne opplevde forfølgelse. De som selv hadde opplevd klar diskriminering på grunn av sin tro, var mer tilbøyelig til å kategorisere dette som forfølgelse generelt enn de som ikke selv hadde opplevd

dette. Det forteller meg at den teoretiske forståelsen farges mer av egne erfaringer enn av teoretisering rundt definisjoner.

Det hevdes fra ulikt hold at kristne i vesten ofte vektlegger forfølgelse av kristne mer enn andre troende som også blir forfulgt, og at dette skaper problemer for de kristne i landet²⁴. Kristne under sterkt press har også gitt uttrykk for at det er galt å bruke ordet forfulgt siden de ikke opplever slag, fengsling og drap²⁵.

Jeg spurte mine informanter om de mente det var riktig å la være å bruke ordet forfølgelse fordi det kunne virke provoserende på myndighetene i landet, og i neste omgang gjøre situasjonen for kristne vanskeligere. Her spriker svarene en god del. De fleste svarer:

Vi må si det som er sant og ikke det myndighetene vil høre. Folk trenger å vite hva som skjer, og vi må kjempe for våre rettigheter.

Hvis du tier stille om uretten, vil det gi deg flere problemer.

Noen av informantene mener likevel at det er ganske vanlig blant kristne å tenke på denne måten. En informant fra Kirgisistan sier:

Det er vanlig her å gå stille i dørene om forfølgelse man måtte oppleve. Kristne anklager i stedet seg selv og sier: Dette er mitt problem. Jeg burde tie stille og ikke provosere. Gjør jeg det, kan det slå tilbake på meg.

En tyrkisk kvinne som husker forfølgelsen på 1970- og 80-tallet, er mer forsiktig:

Jeg tror vi skal være forsiktige med hva vi sier. Folkemassene her i Tyrkia kan bli veldig sinte. Jeg glemmer ikke så fort den politiske undertrykkelsen på 1970-tallet. Jeg har den i bakhodet når jeg sier dette.

En annen reflekterer over at det må til så dramatiske hendelser for at de kristne skal bli hørt i Tyrkia:

Vi skal ikke heve stemmen bestandig, men noen ganger skal vi gjøre det. Akkurat som Jesus. Noen ganger sa han ingenting. Andre ganger protesterte han. Da de tre misjonærene ble drept i Malatia i 2007 var det plutselig en anledning til å snakke åpent om hvordan det er å være kristen i dette landet. For en gangs skyld lyttet mange interessert på det vi hadde å fortelle om forfølgelsen vi står i. Malatia-hendelsen henger ikke i løse lufta!

I Egypt spriker svarene noe, men de fleste, slik som denne kvinnen, mener at kopterne må påpeke uretten og ikke tenke taktisk:

Vi koptere har allerede lidd nok. Vi har ikke noe å tape på å si det som det er og kreve mer trosfrihet. Slik forsiktighet har vi prøvd før uten at det hjalp. Hvis vi gir etter, er det bare som å putte hodet i sanden. Særlig nå etter revolusjonen er vi mer utålmodig enn noen gang.

En yngre kvinne er opptatt av at kopterne må bli flinkere til å lage allianser med moderate muslimer:

Hvis vi hele tiden klager på forfølgelse, gir vi inntrykk av at vi koptere er veldig svake. Det er riktig at vi opplever angrep og trakassering, men det er det også andre som gjør. Det viktigste nå er å stå sammen for å bygge dette landet.

Jeg finner ikke her noen ulikheter mellom landene. Det handler mer om personlighet og erfaring. Det er mange hensyn å ta når en ikke kan stole på myndighetene. Prester og andre ledere virker gjennomgående mer utålmodig og kamplystne enn de øvrige. Også her framstår kvinnene jevnt over med en mer forsiktig og diplomatisk tilnærming.

Hvordan forholde seg til forfølgelsen når den rammer?

For noen er dette en tenkt problemstilling som de ikke har reflektert særlig over, mens andre har sterke erfaringer og klare tanker om hvordan man skal innrette seg. Skal de protestere mot forfølgelsen og kreve sin rett, skal de lide i det stille, eller flykte unna til et fredeligere sted?

Mange finner en nøkkel i Bibelen slik som rettsaken mot Jesus og forfølgelsen av Paulus og de andre apostlene. En tyrkisk kvinne sier:

Jesus led mye, men hevet ikke stemmen. Vi må be og vokte oss så vi ikke blir sinte slik at vi synder med våre ord.

En annen tyrker har en mer aktivistisk tilnærming som han riktig nok føler han er ganske alene om:

Jeg velger å slåss for våre rettigheter. I kirkerådet vårt her i Tyrkia foreslo jeg at vi skulle arrangere en protestmarsj på Taksim-plassen i Istanbul slik mange andre politiske grupper gjør. Det ble ikke tatt særlig godt i mot.

De fleste befinner seg et sted midt i mellom disse ståstedene. I Kirgisistan opplevde jeg at de små menighetene lengtet etter mer samhold dem i mellom for å kunne stå sterke mot myndighetene. Flere ønsker å lære mer om internasjonale menneskerettigheter og bruke dem som et redskap i kampen for større trosfrihet.

En pastorhustru i Kirgisistan som møtte sterk forfølgelse lokalt i byen Jalalabad mottok verdifull veiledning av andre som også hadde vært utsatt for forfølgelse. De mente at forfølgelsen burde føre til bibelstudium og bønn, og at man måtte stå sammen og lære av andre. Flere av kirgiserne jeg intervjuet mente at forfølgelse kanskje kunne ha den gode effekten at den tvang menighetene til å stå sammen.

Mine koptiske informanter mener det er lite å hente i å protestere når forfølgelsen rammer. Også her legges vekten på å stå sammen, men også å bygge broer til moderate muslimer som de vet ikke støtter forfølgelse av koptere. En mannlig informant sier:

Vi trenger å snakke med vennligsinnede muslimer og si: Dette er vårt land og deres land. Her skal vi bo sammen. Vi kristne er ikke som trekkfugler som nylig kom hit. Vi har vært her alltid.

Hva fører forfølgelsen til for menighetene?

Kirkehistorien kjenner situasjoner der forfølgelsen har radert ut hele kristne befolkninger, f.eks i Japan, men også for armenerne i Tyrkia under 1. verdenskrig. Dette er ikke en overhengende trussel i noen av landene som her er i fokus. Jeg spør om hva forfølgelse kan bety for kirkene?

En tyrkisk pastor sier:

Jeg tror Gud vil at den forfølgelsen vi opplever skal føre til at vi søker ham på et dypere plan og at vi dermed får styrket våre trosmuskler. Selv har jeg erfart hva det betydde at mange tok kontakt og ba for meg da jeg hadde opplevd drapstrusler. Jeg tror jeg er sterkere nå enn før.

En krigiser av koreansk etnisk bakgrunn sier:

Jeg tror forfølgelse fører til vekst. Det betyr mye når folk ser at du er dønn seriøs med troen din og at du er villig til å lide for den. Jeg vet at mange har kommet til tro gjennom å se dette. Troen vokser seg dyp og sterk gjennom forfølgelse. Men vi må ikke glemme all lidelsen forfølgelsen fører med seg: Ødelagte familier, folk som mister arbeidet sitt, og alle som ikke får gravlegge sine kjære på den vanlige gravplassen.

En koptisk pastor sier:

Vi må være modige og samtidig vise kjærlighet og tilgivelse. I stedet for å flykte vekk til et annet land, anbefaler jeg mine soknebarn å bli her Gud har kalt oss koptere til å leve. Vi må ikke være redde for det som skal komme. Selv velger jeg heller å dø her framfor å flykte.

De aller fleste hadde klare tanker om at forfølgelse førte til åndelig årvåkenhet. Noen mente også at menigheter som ikke opplevde forfølgelse, ble slappe menigheter. Forfølgelsen ble av noen sett på som helt nødvendig for å holde liv i troen. – Jeg synes det er en ære å bli forfulgt, sa en koptisk prest. Mange nikket bekræftende til kirkefader Tertullians ord om at martyrenes blod blir til kirkens såkorn. Det hadde de erfart!

Oppsummering

Mitt utgangspunkt var ønsket om å lære noe mer om hvordan kristne i land med klare restriksjoner på trosfriheten forsto "religiøs forfølgelse". Jeg fant at alle informantene hadde en ganske åpen og fleksibel forståelse, men at de forsto og tolket forfølgelsen først og fremst ut fra egne erfaringer eller med erfaringene i den kirke de er en del av. De ser på forfølgelse mer som en helhet av maktutøvelse og undertrykkende holdninger, og i mindre grad som separate, mer eller mindre grove handlinger. I Tyrkia og Kirgisistan så vi at de som våget å vitne om sin kristne tro normalt ville bli utstøtt av familie og slekt, mens i Egypt er det den omfattende diskrimineringen og forskjellsbehandlingen som oppleves som forfølgelse, og da særlig av de som bor i landsbyene i det øvre Egypt.

Felles for alle er at de kjenner på en frykt for at forfølgelsen vil komme tilbake igjen, eller øke i styrke. Dette er basert på tidligere erfaringer og viser at forfølgelsen har et psykologisk aspekt som ikke så lett forsvinner selv om situasjonen midlertidig bedrer seg.

Når det gjelder hvordan de forholder seg til forfølgelsen og reagerer på den, spriker svarene en del, og er mer preget av ulike personligheter enn av forskjeller mellom landene. De fleste mener at det ikke er noen motsetning mellom å kreve sin rett og samtidig be Gud om hjelp til å møte utfordringene. Flere av mine kvinnelige informanter hadde en mer forsiktig og diplomatisk tilnærming for å minske og noen ganger løse en tilspisset konflikt i lokalmiljøet.

Endelig fant jeg at de fleste informantene var i stand til å se Guds finger i forfølgelsen, at de tolker den inn i et bibelsk perspektiv, og mener at Gud makter å skape noe godt ut av en ellers vanskelig situasjon.

Noter

- ¹ Rapporten "Rising Tide of restrictions on Religion" september 2012, utgitt av The Pew Forum on Religion and Public Life, ligger tilgjengelig på nettsiden www.pewforum.org.
- ² Se avisen Vårt Land 29.08.2012.
- ³ David B. Barrett and Todd M. Johnson: Annual Statistical on Global Mission i International Bulletin of Missionary research, no.1, januar 2003: 22. I følge disse forfatterne var 82 % av dem som ble drept i 1998 pga religiøs tro, kristne. Jeg har dessverre ikke lykkes i å finne ferskere tall. Det er også krevende å dokumentere nøyaktig hva som er årsakene til overgrepene.
- ⁴ International Institute for Religious Freedom i World Evangelical Alliance (WEA) utgir både et tidsskrift (International Journal for Religious Freedom) og har publisert flere bøker om temaet.
- ⁵ Det finnes flere slike trosfrihets-indekser, bl.a World Watch List som Open Doors USA utgir hvert år (<http://www.worldwatchlist.us>), Paul Marshall i Religious Freedom in the World, Rowman and Littlefield, Lanham, Maryland, USA 2008, og den årlige rapporten fra United States Commission on International Religious Freedom, fork. USCIRF (www.uscirf.gov)
- ⁶ Styret i Stefanusalliansen innvilget meg en studiepermisjon i fire måneder vår/sommer 2012 for å arbeide med temaet.
- ⁷ Egypterne jeg intervjuet var alle koptisk-ortodokse, mens tyrkerne og kirgiserne var alle protestanter og konvertitter fra islam. Alle fikk de samme spørsmålene og svarte muntlig i intervjuer jeg selv gjorde med dem. Spørsmål og svar ble oversatt til og fra engelsk, tatt opp på båndopptaker og transkribert av meg, bortsett fra i Kirgisistan der intervjuobjektene følte et visst ubehag ved båndopptak. Der skrev jeg svarene ned selv. Intervjuene varte 1 ½-2 timer hver.
- ⁸ Matteus 5:12, Acta 22:4.
- ⁹ 2. Kor.1:5
- ¹⁰ Glenn M. Penner i "In the shadow of the cross", Bartlesville, Oklahoma, USA 2004, side 163 viser til noen temmelig innfløkte teologiske definisjoner.
- ¹¹ Charles Tieszen: Reexamining Religious Persecution, Religious Freedom Series, volume 1, Johannesburg/Bonn 2008, side 47.
- ¹² Slik i f.eks FNs menneskerettighetserkæring § 18. 13
- ¹³ Paragraf 51-53 I Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees HCR/IP/4/Eng/REV.1 Reedited, Geneva, January 1992, UNHCR 1979
- ¹⁴ Tieszen side 36-48
- ¹⁵ Thomas Schirrmacher er inne på dette på side 87 i "The persecution of Christians concerns us all", Bonn 2008
- ¹⁶ Se f.eks Johannes ev. 15:20
- ¹⁷ Kopterne regner evangelisten Markus som kirkens grunnlegger. Etter tradisjonen grunnla Markus en menighet i Alexandria i år 46 e.Kr og led martyrdøden der.

- ¹⁸ Paul A Marshall, side 401. Her oppgis 3000 protestanter, men i følge gen.sekr. Zekai Tanyar i den protestantiske kirkealliansen er tallet nå nærmere 4000. En del menigheter/husfelleskap unnlater å registrere seg.
- ¹⁹ Se Stefanusalliansens hjemmeside:
<http://www.nmio.no/modules/news/article.php?storyid=351>
- ²⁰ Russerne flytter i stor grad bort fra Kirgisistan. De var for noen år siden knapt 20%, men utgjør nå mindre enn 8% av befolkningen, i følge mine kontaktpersoner i landet. Mange av de som flytter har høy utdanning, og hovedgrunnen til denne "brain drain" er nok økonomi og at de kan få et bedre liv i Russland eller i et vestlig land.
- ²¹ Se nettsiden Forum 18 Newsservice:
http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=1215
- ²² Til diskusjonen om forholdet mellom forfølgelse og lidelse i bibelsk perspektiv, se Tieszen side 29-31
- ²³ Se Tieszen side 50-64 som argumenterer for at forfølgelse må forstås ikke bare sosio-politisk basert på graden av vold etc., men teologisk som del av den motstanden seriøse kristne må forvente i møte med en verden som avviser Gud. Forfølgelse blir her en del av Guds plan for å helliggjøre og utruste de utvalgte.
- ²⁴ Sitat fra intervju med gen.sekr i The Bible Society of Egypt, Rames Attallah: "The issue in Egypt isn't Christians, it's Muslims. Christians are incidental to the issue. There is too much focus in the West on the Christians here The real limitations on human rights in Egypt's future will be focused on Muslims. The people here who are most afraid are the Muslims, not the Christians". Fra <http://gypsyscholarship.blogspot.no/-2011/11/michael-totten-interviews-ramez-atallah.html>
- ²⁵ Et eksempel fra møte med en tsjekkisk kirkeleder før muren falt, omtales på side 17 i Herbert Sclossberg: *Called to suffer, Called to triumph*, Portland, Oregon, USA, 1990.

Jon-Geir Dittmann, f. 1955. Cand.theol, MF, 1981. Praktisk teologisk seminar, 1982. Idéhistorie mellomfag, Universitetet i Oslo, 1980. Menighetsprest, Borg bispedømme, 1984-1995. Informasjonssjef, MF, 1996-2002. Informasjonssjef, Norsk Misjon i Øst/Stefanusalliansen, 2002-. Assisterende generalsekretær 2009.

Am I a Persecuted Christian, or Is Someone Else Telling Me This? On the Understanding of Being Persecuted for Christians in Countries with Reduced Religious Freedom

I wanted to learn more about how Christians in countries with reduced religious freedom reflect on the concept of “religious persecution”. For that purpose I did a survey, interviewing 19 Christians in Egypt, Turkey and Kyrgyzstan. Questions circled around their understanding of what persecution means and contains, as well as their personal experience with persecution. I found that most interpret persecution very much in line with their own personal experiences and/or with the experience of their church. Most see persecution as a totality of execution of power and oppressing attitudes that go against them rather than persecution understood as separate acts of hostility. Christians in Turkey and Kyrgyzstan associated persecution most strongly with being ostracized from their families. In Egypt Christians felt this most strongly in terms of persistent and strong discrimination at all levels of society. They all have in common a sense of fear of what may happen in the future. This is based on their previous experience and shows that persecution is not easily done away with.

When it comes to how to react in response to persecution, the answers vary from individuals who focus on prayer to activists who want to demonstrate in the streets. However, both prayer and active resistance to persecution can be combined. Some of my female interviewees had a more diplomatic approach in trying to peacefully solve conflicts that arose when acts of serious persecution occurred.

Most interviewees were able to see God’s finger in the midst of persecution, they interpret it biblically and are convinced that God is able to let something good come out of a difficult situation.